

נזר הזרה

פסקי הלכה ושאלות למעשה שנתבררו ונתלבנו בבית ההוראה 'נזר הזרה'
בראשות הגאון הגדול ר' אברהם שרגא שטיגליץ שליט"א

פרשיות בלק - פנחס תשפ"ד | גיליון 24

משיב כהלכה

שאלות ותשובות
מבין כתלי בית ההוראה

בזימון [דהיינו שיש שלשה אנשים מלבד הנשים] - חייבות בזימון. ולכן לכאור' נשים אלו שהתחילו סעודת שבת בביתם ביחד עם עוד ג' אנשים - נתחייבו בזימון, ואף שהאנשים מברכים ומזמנים במקום אחר - מ"מ נשאר חיוב הזימון על הנשים.

ברם נראה שיש להקל בדבר באופן שהיה דעתם מתחילה שלא לברך יחד [כגון שמברכים בשולחן הטהור של רבם], וכמ"ש ברמ"א (סי' קצג סעיף ג'), שהמנהג שלא לזמן בבית הגוי, והטעם השני שמובא שם הוא, שיש לחוש לסכנה אם ישנו את הנוסח ולא יברכו את בעל הבית הנכרי, ולכן מתחילה לא קבעו לברך ולזמן שם ביחד, אלא לברך כל אחד בפני עצמו.

וכן כתב בשו"ת שבט הקהתי (ח"ב סי' נג) וכע"ז איתא בשו"ת אגרות משה (ח"ה סי' ט' וי') לגבי נשים שטרודות בהכנת המאכלים ואינן אוכלות בדרך קבע עיי"ש.

ואם לא היה דעתן מתחילה לברך יחד, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' לח) שאפשר להקל, כיון שדין זה שנשים חייבות בזימון [אף כשנתחייבו עם ג' אנשים] תליא בפלוגתת הראשונים, דלדעת רש"י והתוס' אף באופן זה הוא רק רשות ולא חובה כנ"ל, ולכן אפשר לסמוך על דעת הב"ח (הובא במג"א סי' ר' סק"ב) בביאור שיטת רב האי גאון, שכל האיסור ליחלק הוא רק אם גמרו סעודתם ביחד, אבל אם התחילו לאכול ביחד ולא סיימו יחד - מותרים הם ליחלק, והיינו שחיוב הזימון חל עליהם רק בשעת גמר הסעודה.

ולכן גם בנידון דידן מכיון שהאנשים ממשיכים את סעודתם במקום אחר, ועדיין הם לא סיימו את סעודתם - לא חל עליהם עדיין חיוב זימון, ונחשב לנשים לבד שהזימון רשות, ואף שלא קיי"ל כדעה זו לענין אנשים, שאם התחילו לסעוד יחד - נתחייבו בזימון ואין רשאים ליחלק, מ"מ כאן שהוא מוח' בעצם חיובם אפשר לצרף זאת, וכן במשנ"ב (סי' ר' סק"ה) סומך על שיטה זו בשעת הדחק.

☪

ג. האם מותר לכתחילה להטיל ציצית בלילה?

תשובת מורינו הרב שליט"א: לכתחילה יש להימנע, ובמקום צורך אפשר להקל.

והטעם דמצינו בפמ"ג (סי' יח משב"ז סק"א) שכותב שאם הטיל ציצית בלילה - כשר ואין בזה משום 'תעשה ולא מן העשוי', והרבה מהאחרונים הבינו שהוא סובר שזה כשר רק בדיעבד, ולכתחילה אין לעשות כן, ברם המהרש"ם (על ספר אורחות חיים סק"ג, בספרו דעת תורה סי' יח) כתב, שמותר להטיל בלילה, וכ"כ בערוך השלחן (סי' יד סעיף ז') להתיר לכתחילה, וכן הביא הכף החיים (סי' יח סק"א) מכמה פוסקים. וראה בשו"ת מנחת יצחק (חלק ט' סי' ח' אות ו') שהביא ב' הדעות.

ומנהג העולם בזה להקל, ולכתחילה נראה שיש לחוש להחמיר, אבל במקום הצורך וכדו' יש לסמוך על רוב הפוסקים שמתירים בשופי.

א. מי ששותה מים כדי להשקיט את רעבונו, האם עליו לברך שהכל ובורא נפשות על השתיה?

תשובת מורינו הרב שליט"א: יברך על דבר שיש בו טעם.

והטעם דהנה מצינו במשנה (ברכות מד.): השותה מים לצמא - מברך שהכל נהיה בדברו, ובגמ' (שם מד:) כתבו שהמשנה באה למעט מי ששותה משום דחנקתיה אומצא [-שנתקע לו מאכל בגרונו] שאינו מברך, וכתבו התוס' (ברכות מה. ד"ה דחנקתיה) שהטעם בזה שאמרו שאם שותה מים משום דחנקתיה אומצא אינו מברך, היינו משום שאין לו הנאה מזה, אבל אם שותה שאר משקין - עליו לברך אף שאינו לצמא, מכיון שנהנה מזה, עיי"ש. וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' רד סעיף ז').

ולפי"ז בנידון דידן שנהנה מעצם השתיה בכך שמשקיט את רעבונו, ואין מטרתו רק להעביר המאכל שבגרונו או לשתות תרופה וכדו', לכן עליו לברך. ואין זה דומה למה שדנו הפוסקים [אשל אברהם מבוטשאטש ועוד] במי ששותה מים קודם הצום כדי שלא יהיה צמא, שאינו צריך לברך, כיון שאינו נהנה מהמים כלל, שהרי אינו צמא, [עוד אפשר לחלק ששם הוא כעין שותה מים לצמא, שהרי מטרתו שלא יהיה צמא לאחר מכן, משא"כ כאן ששותה להרגיע רעבונו, ואין המים משביעים אותו או מרוויים את צמאו אלא משקיטים את רעבונו].

ולכן נראה שעל אף שמשכרא צריך לברך, אין זה ברור שזה נכלל בגדר הנאה, כיון שאין חיבו נהנה מהמים, ולכן יברך על דבר שיש בו טעם, כגון מים ממותקים וכדו' או שישמע ברכת שהכל מאיש אחר.

☪

ב. משפחה שסועדת כליל שבת, האם מותר לאנשים ללכת לברך ברכת המזון במקום אחר כשנשארות שם ג' נשים שהתחייבו בזימון?

תשובת מורינו הרב שליט"א: באופן שדעתם מתחילה הייתה ללכת למקום אחר - בוודאי שיכולים, ואף באופן שנמלכו ללכת לשם - מותר להם ללכת ואי"צ לזמן בבית.

והטעם, דאיתא במשנה (ברכות מה.) נשים ועבדים וקטנים אין מזמנים עליהם, ואיתא שם בגמ' (מה:): שנשים מזמנות לעצמן, ובראשונים נחלקו בביאור הגמ', דדעת רש"י והתוס' שנשים מזמנות לעצמן - רשות, ודעת הרא"ש שהוא חובה.

ובגמ' ערכין (ג.) איתא שהכל חייבים בזימון, ולא תויי נשים ועבדים, וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' קצט סעיפים ו' ז') שנשים אינן מצטרפות לאנשים כדי להתחייב בזימון, שאין חברתם נאה, ונשים שאוכלות בפני עצמן - הזימון הוא רשות, אבל כשאוכלות עם אנשים שכבר נתחייבו

ד. בקבוק שמן שנפל לסיר מרק בשרי רותח, והוציאווהו מיד, ושפכו מהבקבוק לתוך מאכל שיש בו גבינה, מה דין המאכל?

תשובת מוריני הרב שליט"א: מותר.

והטעם, דהנה כדין נ"ט בר נ"ט [דהיינו כגון דגים או ירקות שבישלו בסיר שבישלו בו בשר], דעת המחבר (יו"ד סי' צה סעיפים א' ב'), שמוותר לאוכלם בחלב, ולדעת הרמ"א לכתחילה אין לאוכלם עם חלב, אבל אם עירבם כבר – מותרים באכילה.

וכל זה כשישאל את הדגים או את הירקות אחר שבישל את הבשר, אבל אם היה זה בשעת בישול כגון שבשעה שבישל ירקות נשפך חלב על הסיר מבחוץ, אף שלכאור' הוא גם נ"ט בר נ"ט, שהרי החלב נכנס לסיר ומהסיר עובר הטעם השני לירקות, מ"מ דעת החוות דעת בזה [הובא בפת"ש שם סק"ה ובסי' צז סק"ה]. שאין בזה את ההיתר של נ"ט בר נ"ט, אלא ה"ז נחשב כאילו החלב נפל לתוך הירקות, משום שהבישול מפעפע בכל הכלי לחומרא, ואם אין ס' בירקות נגד החלב – אסורות אפי' בדיעבד לאכלם עם בשר.

ורבים מגדולי הפוסקים (בית אפרים יו"ד סי' לו, בית מאיר, הגר"ש קלוגר, מהרש"ם ועוד) חלקו על החוות דעת, וס"ל שגם זה בכלל דין נ"ט בר נ"ט, ואם כבר עירבו את הירקות עם בשר – מותרות באכילה. ולהלכה נהגו להחמיר כחצוות דעת. ולפי"ז בנידון דידן שטעם הבשר נכנס בבקבוק ומשם לשמן – ה"ז תלוי במח' הנ"ל ויש להחמיר כחצוות דעת.

ברם נראה שמכיון שהוציאו את הבקבוק מיד מהסיר, אפשר לסמוך על דעת החמודי דניאל (מובא בפת"ש יו"ד סי' קה סק"ח) שאיסור שנפל לסיר רותח – אינו אוסר אלא אם כן שהה קצת, וא"כ ה"ה בנידוד" לא הספיק הבשר ליתן טעם בבקבוק, ולא נכנס שם טעם לשמן. ואף שהרבה אחרונים חלקו עליו, מ"מ כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קצו) שאפשר לצרף דעת החמודי כשיש עוד צירוף להקל, ומביא שם שגם הרדב"ז ס"ל כהחמודי. וכן מובא בשם הגרש"י אויערבך זצ"ל שבדבר שתלוי במחלוקת – אפשר לסמוך על החמודי דניאל.

ולכן בנידון דידן שהוא נ"ט בר נ"ט בשעת בישול, וגם לא שהה בתוך הסיר – יש להתיר ע"פ הפוסקים שס"ל שגם בשעת בישול אמרינן דהוי נ"ט בר נ"ט, ובצירוף דעת החמודי דניאל שמתיר כשלא שהה בסיר, ובפרט אם היה זה מרק עוף שאסור עם חלב רק מדרבנן.

ה. האם מותר ליתן לקטן לשנות בסעודה בשרית בבקבוק שברך כלל שותה ממנו דייסה חלבית ולא ניקוהו היטב?

תשובת מוריני הרב שליט"א: אם הקטן אוכל כעת בשר – יש להחמיר אא"כ ניקו היטב את הבקבוק.

והטעם דמבואר ברמ"א (יו"ד סי' פח סעיף ב'): שמי שאוכל בשר ומי שאוכל חלב אסור להם לשנות מכוס אחד, משום שהמאכל נדבק בכלי. וכתבו האחרונים שאם נזהר היטב לנקות פיו קודם וכן אם מנקה היטב את הכוס [או את הבקבוק] מותר, ומ"מ נוהגים להחמיר בזה.

וראה בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' פד) שכתב שילדים קטנים שאין בהם הבנה – מותרים לאכול חלב אחר בשר ואינם צריכים להמתין כלל בין בשר לחלב, ורק בבת אחת אסור ליתן להם – כדין איסור ספיית איסור לקטן. ולכן בנידוד"אם הבקבוק אינו נקי ונשארו בו שיירי חלב, ומשקוהו מתוך הבקבוק כשיש לו עדיין שיירי בשר בפה – ה"ז ספיה של בשר וחלב ביחד, ומ"מ כשמנקים את הבקבוק אי"צ להחמיר בקטן כיון שהוא רק חומרא.

ואם רק מביא לו את הבקבוק בעת הסעודה, והקטן שותה ממנו מתי שרוצה – מצינו בזה סתירה בשו"ע כדין ספיה לקטן, דבסי' שמ סעיף ג' כתבו האחרונים (מג"א סק"ה, משנ"ב סקי"ד) שמוותר ליתן לקטן עוגה שיש בה אותיות, אף שיש חשש שיאכל את העוגה וימחוק עי"ז את האותיות, ואין זה בגדר ספיה לקטן, כיון שהקטן אוכל על דעת עצמו,

ומנגד כתב המג"א (סי' שמג סק"ג), ומקורו מהגמ' (שבת פט.), שאסור ליתן לקטן חגב טמא לשחק בו, שמא ימות ויאכלנו, ואף על פי שעל דעת עצמו הוא אוכלו – ה"ז נחשב כספיה בידיים. וביאר השו"ע הרב (שם סעיף י'), שחגב טמא הוא מהמאכלות האסורות ששם נאמר עיקר איסור ספיה 'לא יאכל' להזהיר גדולים על הקטנים, ולכן זה חמור יותר מנתינת עוגה לקטן, אף שיש חשש שיאכל אותה ויעבור על איסור מוחק.

ולפי"ז יש לדון בנידוד"א שלכאור' יש לאסור לתת לו את הבקבוק משום ספיית איסור, שהרי אם ישתה מהבקבוק בשעה שיש לו שיירי בשר בפה – יעבור על איסור בשר בחלב, וכפי שמצינו שאסור לתת לתינוק חגב, אף שספק שמא יאכלנו, כמו"כ יש לאסור כאן אף בספק, כדין מאכלות אסורות כמו"ש בשו"ע ר"ר.

ברם יש לומר שאין זה דומה למאכלות אסורות, כיון שבשר וחלב כל אחד בפני עצמו מותר, ויש רק ספק שמא יישארו שיירי בשר בפיו ויאכל בשר וחלב ביחד, משא"כ בחגב שאם יאכלנו – יאכל בוודאי איסור. ומ"מ נראה שאין להקל רק אם שטף את הבקבוק היטב.

ו. כבד שנצלה לאחר שלשה ימים מהשחיטה, האם מותר לשרותו ברוטב למשך עשרים וארבע שעות?

תשובת מוריני הרב שליט"א: אם הכבד היה קפוא במהלך שלשת הימים מותר, ואם לא יוציאנו מהרוטב קודם שיעברו כ"ד שעות ויכול להחזירו אח"כ.

והטעם דהנה בכל בשר נפסק בשו"ע (יו"ד סי' סט סעיף יב) שאין להשהותו ג' ימים בלא מליחה, ואם נשתהה ג' ימים – אין לאכלו אלא צלי, ואסור לבשלו אחר הצליה, ואם בישלו מותר בדיעבד.

והטעם שאין להשהותו לכתחילה אפי' אם הוא רוצה לאכלו צלי, הוא משום שחוששים שמא ישכח ויבשלנו, וכתב הפתחי תשובה (שם סק"ב) בשם החמודי דניאל שעיקר החשש הוא שישכח ויבשלנו בלא צליה שזה אסור בדיעבד, אבל בכבד וטחול שתמיד צולים אותם – מותר להשהותם, ואף שיש חשש שיבשלם לאחר הצליה כפי שהדרך בכבד, מ"מ מכיון שבדיעבד מותר – לא חוששים לכתחילה שישכח, ולכן מותר לכתחילה להשהות את הכבד ג' ימים ולצלותו לאחר ג' ימים, ומשמע מדבריו שלכתחילה אין לבשלו כשאר בשר, וכן דעת הרבה פוסקים (צמח צדק, פנים מאירות, פמ"ג ועוד) ולפי"ז ה"ה לכאור' שאסור בכבישה.

ברם נראה להתיר אם היה הכבד קפוא (בתוך הג' ימים) שכן נחלקו הפוסקים (פמ"ג משמע לאסור וערוה"ש ויד יהודה ועוד מתירים) האם בשר שתוך הג' ימים היה קפוא האם נחשב שעבר עליו ג' ימים ואסור במליחה או שזמן הקפאתו אינו נחשב שבזמן זה אינו מתקשה ואף שלהלכה נקטינן להחמיר בזה בנידון דידן שמיירי בכבד אפשר להקל בכבישה, שעל אף שהבאנו לעיל שדין הכבד כדין בשר ואין לאכלו בבישול אם לא נצלה תוך ג' ימים מ"מ אין הדבר מוסכם וכמה פוסקים חולקים (ערוה"ש ויד אפרים, וכן בחכמת אדם הביא ב' דעות בזה) וס"ל שבכבד לא נאמר דין זה שהוא רק חומרת הגאונים, וכיון שלא פירשו בן בכבד אין לך אלא חידושו.

וכן יש לומר שכבישה קל מבישול שכן דעת הפנים מאירות (וכן פסקו הד"ח והיד יהודה והערוה"ש ועוד פוסקים) שאין כבד נאסר בכבישה ואף שעיקר טעמם הוא מפני שטרוד לפלוט לא בלע וזה לא שייך רק בחי ולא לאחר הצליה מ"מ הפר"ח והערוה"ש כתבו שבכמה דברים כבישה קל מבישול ולכן התיירו ואפשר לצרף גם זה ובפרט שלא מצינו בפוסקים מפורש דין כבישה בבשר שלא נמלח ג' ימים.

ואם לא – פתרונו הוא שיוציאו כאמצע הכ"ד שעות מהמים, כדי שלא ישהה בהם כ"ד שעות ברציפות, שאז אין זה בגדר כבוש כמו"ש המעיל צדקה ועוד אחרונים (רעק"א יו"ד סי' קה סעיף א', ומשנ"ב שם סק"א).

כי פשוט הוא שגם חוס התנור מוציא דם, ואין שום סברא לחלק בין צולה בחוס התנור ובין צולה על ג' האש ממש דלא נמצא בפוסקים שיוהר לצלות על ג' גחלים דווקא. וכ"כ ביד יהודה בסי' ע"ו דתולדות האש נמי מהני.

הרי לנו מבואר שאין דין אש דווקא, וא"כ כשם שאפשר לצלות על האש כמו"כ תועיל צלייה מתחת לאש, וכמו"כ יועילו בזה גופי חימום חשמליים, ואין נפק"מ בין אם החום נובע מתחת לבשר או מעליו או מצדדיו, דסוף סוף ישנו חום בשיעור לצלות הבשר, ולכך מותר לצלות בחום.

ב. צליית כבד בתנור בחום יבש

לאור האמור לעיל שאפשר לצלות בתנור גרוף, נראה שמותר לצלות בתנור בחום יבש, ולפי"ז יש לרונן בצליית כבד בתנור, דהנה לכאורה כיון שהתנור חומו רב מותר לצלות בו הכבד והבשר, אך דא עקא שיש לחשוש כאשר דלת התנור סגורה שיש בליעות בדפנות התנור הזיעה מדם הכבד, ועוד לחוש שהדם הנפלט מתאדה באוויר התנור והאדים חוזרים ונבלעים בכבד. ועוד כאשר ישתמשו אח"כ בתנור יפלטו בליעות איסור דם למאכלים. אולם כאשר דלת התנור פתוחה בעת הצליה, מצינו פוסקים רבים שנוטים להקל, שהרי האדים יוצאים לחוץ, בפרט בתנור גדול שמחזיק י"ב עשרונים, כמבואר בשו"ע סימן ק"ח, והפמ"ג (סי' ק"ח שפ"ד סק"ג) שבפתוח התנור לגמרי גם לשיטת הרמ"א מותר לכתחילה וע"ע בדרכי תשובה ס"ק יד וזו שבתנור גדול ופיו פתוח לגמרי גם הרמ"א מודה דמותר אף לכתחילה. ומה שהחמיר הרמ"א איירי כשפתוח רק למעלה ומשם יוצא העשן אבל אינו פתוח לגמרי.

אלא שבצלייה בתנור, כדי להימנע ממכשול צריך כמה תנאים: א. שדלת התנור פתוחה, ב. לצלות ברשת מיוחדת לכבד שלא ישתמשו בו מיד אח"כ לשאר מאכלים, ג. להניח כלי מיוחד [ועדיף בתבנית חד פעמית שנוקרת אח"כ לאשפה] שבו יטפף הדם שבעין, ד. חום התנור יהיה על הגבוה ביותר 250 מעלות, ה. לאחר הכשרת הבשר יכשירו את התנור לאחר ניקיון כחצי שעה במידת החום הגבוהה ביותר.

ישנם תנורים שיש להם תוכנה שמפעילה מאוורר, או לדוגמא תנורי המטבח התעשייתיים: קומביסטימור / קונוקטומאט שהם פועלים גם ע"י מאוורר מאחורי גופי החימום וגם באופן נוסף שיש להם פעולת אדים. הרי פשיטא שבאדים אסור מצד בישול שאינו צלייה, וגם באופן של חום יבש אם פועלת המנגנון של המאוורר יש לחוש שניתזים טיפי הדם בעין על הכבד, וכן על דפנות התנור. ובוזה יש להחמיר שלא לצלות בהם הכבד. אלא א"כ מנטרלים או מכבים את התוכנה של האדים והמאוורר, [וכן שמעתי מהגאון הרב לוי יצחק הלפרין שליט"א, וממו"ח הגאון הרב משה נחשוני שליט"א].

ג. מנגל חשמלי

אופן פעולתו הוא שישנם כמה גופי חימום בתוך תבנית פלסטיק, וכבדי שלא ייכנס - שופכים מים בתבנית, וכאשר מופעל המנגל חשמלי, גופי החימום מתלהטים לאדמימות והחום עולה לרשת שמונחת ממעל וצולה את הבשר שמעליו.

ויש לעיין במים שמתאדים מלמטה אי יש בכך חשש בישול ועירוב זיעה מחום המים לכבד והוי בישול ולא צלי. ומסתבר לומר שהזיעה העולה לקראת הבשר או הכבד אינו בגדר יס"ב והוי כהבל ואין בכך חשש רוטב זיעה, [ויחד עם מוריו הגרא"ש שטיגליץ שליט"א בדקנו זאת בפועל לאחר חימום המנגל עם מים למשך חצי שעה וניכר שעולה מעט הבל אבל לא זיעה מרובה שיהיה בהגדרה של בישול]. ומה עוד שיש להקל לאור דברי הדרכי תשובה בסימן ע"ג סקי"ז שנקט להקל באם נשפך מעט מים בשעת צליית הכבד. וכן נקט בספר מבית לוי להקל לצלות במנגל חשמלי.

וה"ל הדרכי תשובה: עי' בשו"ת מגדל השן סי' כ"ב בכבד שהניחוהו על האש לצלות ובתחילת הצלייה העבירו קדירה עם מים עליה ונשפך מעט מים על הכבד, והורה להתיר דאין לחוש למה שהמים מבלבלים הדם של הכבד בתוך הכבד עצמה דבכבד לא שייך פירש ממקום למקום, ואין חשש רק מה שיצא לחוץ וחוזר ובלוע א"כ הכא שתיכף עם רגע שהמים נשפך עליו והאש חוזר ושואב הדם שיצא לחוץ, אף אם נחשוב שזה בישול גמור דהא קי"ל דכבד פולטת ואינה בולעת ע"כ אין מקום לאסור. אבל אם אירע כזו בבשר שמונח על האש לצלות ונשפך עליו מים בזה יש להחמיר ולאסור, דבבשר י"ל דכשנשפך עליו מים יש לו כח הבישול שהוא מבלבל הדם בתוך החתיכה עצמה ואין כח באש להוציאו לחוץ, וי"ל אפילו נשפך עליו מים קרים כיון שהוא על האש מחמום ומבשל עכ"ל.

דיני צליית הכבד והמסתעף (חלק א')

- א. אופן הצלייה: על האש / מתחת לאש
- ב. צלייה בתנור בחום יבש
- ג. מנגל חשמלי
- ד. שיעור מליחה לצלייה וזמן המליחה
- ה. שיעור הצלייה של הכבד
- ו. היפוך הכבד באמצע הצלייה
- ז. חיתוך שתי וערב, הנחת הכבד עם חיתוך כלפי מטה, נטילת המרה
- ח. כבד קפוא האם מותר לצלות ולבשלו אחר כך / צלייה לאחר ג' ימים
- ט. מריחת שמן או מרגרינה על הכבד או על הרשת לפני הצלייה
- י. מנהג שטיפת הכבד לאחר הצלייה ג' פעמים
- יא. כבד שנכבש במים או בדם הכבד

הקדמה: הנה הכבד יצא מהכלל של כל סוגי הבשר שהכשרתם מהדמם נעשה ע"י מליחה, והוא מפני שיש בו ריבוי דם. לפיכך לכתחילה אין לו תקנה לבשלו ע"י מליחה, אלא יש לצלותו עד שיהא ראוי לאכילה ואחר כך יכול לבשלו.

א. אופן הצלייה: על האש / מתחת לאש

הנה צלייה אינה צריכה להיות דווקא באש או ע"י הנחת גחלים מתחת הכבד, אלא בחום. ובפתחי תשובה (ריש סימן ע"ג) הביא חבל הפוסקים שדנו אי בעינן אש לשאוב את הדם או שדיינו בחום האש או בכל חום שפועל כפעולת האש בצליית הכבד. ובשו"ת הר הכרמל (יו"ד סימן י"ד) התיר לצלות כבד בתנור בשעה שבוער כשזה מונח רחוק מהאש, והרבה פוסקים נקטו להחמיר משום דשמא החום אינו מכלה את הדם, ברם אילולי חסרון פליטת דם היו נוטים להקל.

ובצל"ח (פסחים עד. ד"ה אין צולין) דן בארוכה במי שהסיק את התנור וגרף הגחלים ותלה הכבד באוויר התנור, דלכא"ו שפיר מיקרי צלי ומותר, ושוב פקפק בזה. ועיקר הנידון הוא מחמת החשש שמא מה שפולט חוזר ובלוע, כיון שאינו מתכלה מיד, אולם מצד שאיבת הדם פשוט שאין דין אש. ובט"ז בסי' ס"ה מתיר לצלות כבד בתוך נייר שכרוך עליו, ובחכמת אדם חולק ומחמיר, וכ"ס בפת"ש. וכנ"ל שעיקר החומרא מצד החשש שמא חוזר ובלוע הדם ולא מצד שאין כאן אש לשאוב הדם.

ומקור הדברים אי בעינן חום ממש, דהיינו נורא דמישאב שאיב או שדיינו בחום לשאוב דם הכבד מצינו בגמ' פסחים (עה.): והאמר רב חיינא סבא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: תנור שהסיקו וגרפו וצלה בו את הפסח - אין זה צלי אש, שנאמר 'צלי אש' שתי פעמים. טעמא דגלי רחמנא 'צלי אש' שתי פעמים. הא לא גלי רחמנא הו"א 'צלי אש' הוא, א"ל: גלי רחמנא התם, וילפינן מינה. ואי בעית אימא: התם טעמא - דכתב רחמנא צלי אש שתי פעמים, הא לא כתב רחמנא צלי אש שתי פעמים הוה אמינא אש קפיד רחמנא, ואפילו גרפו נמי צלי אש הוא. ע"כ.

ולהלכה נקטינן כהאי שינויא בתרייתא כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' קמב סעיף ד) שאם גרף את כל האש ואחר כך בישל או אפה בחומו של תנור - מותר, שהרי עצי האיסור הלכו להם. ומבואר שצלי פסח ילפינן מגזירת הכתוב צלי אש דכתיב פעמיים בקרא, ולכך בעינן תנור שיש גחלים, משמע שאילולי גזירת הכתוב הכשרת הבשר לאכילה אין צריך גחלים ממש בתנור אלא דיינו בחומו של תנור או ברמץ.

ועיין בדרכי תשובה שם סק"ג שהביא דברי שו"ת שואל ומשיב (תניינא ח"א סימן ע"ה), וכתב שכן מעשים בכל יום שתולין ע"ג תנור גרוף ולית מאן דחש ליה,

מענה טלפוני
24 שעות
03-3062552

בית הוראה "נזר הוראה"
בראשות הגאון הגדול
הרב אברהם שרגא שטיגליץ שליט"א
שע"י רשת הכוללים "נזר הוראה"
רח' התם סופר 8 ביתר עילית

זמני קבלת קהל
בבית ההוראה
ימים א' - ה' בין השעות
19:00 - 17:30
מורינו הרב שליט"א יושב ביום שני וביום
חמישי בין השעות 18:30 - 19:00

דין המתפלל קבלת שבת בפלג המנחה ובני ביתו

מצוה להוסיף מחול על הקודש בכניסת וביציאת השבת, ויש אומרים שהוא מן התורה, והזמן המוקדם לקבל שבת הוא מפלג המנחה, ואם קיבל שבת קודם לכן – לא עשה ולא כלום. וזמן פלג המנחה מבואר במשנ"ב (סי' רסז) שיש אומרים שהוא שעה ורבע קודם הלילה ההיני צאת הכוכבים, ויש אומרים שהוא שעה ורבע קודם שקיעת החמה, ומבואר שם דאף מי שמקפיד בימות החול להתפלל ערבית בזמנה אחר צאת הכוכבים – יכול להקדים את כניסת השבת ולהתפלל ערבית מבעוד יום, לפי שעושה מצוה בזה שמקבל שבת מוקדם ומוסיף מחול על הקודש, ונעשה אצלו לילה אף לענין תפילה.

ובימות הקיץ שהשקיעה מאוחרת מצוי שמתארגנים מניינים שמקבלים שבת בפלג המנחה, ובפרט במדינות שהשקיעה מאוחרת ביותר, והנה המתפללים במניינים אלו צריכים להתפלל מנחה קודם פלג המנחה כדי שלא יהיה בזה תרתי דסתרי, ועיי"ש עוד במשנ"ב סק"ג.

עתה נבוא לדון בכמה דינים הנוגעים בזה. א', האם מותר למי שהקדים לקבל שבת לבקש ממי שעדיין לא קיבל שבת לעשות לו מלאכה, ב', האם אשתו ובני ביתו נגזרים אחריו ואסורים ג"כ במלאכה או לא, ג', האם זה שהתפלל בפלג המנחה יכול לקדש ולאכול סעודת השבת מבעוד יום, ד', אם גמר סעודתו מבעוד יום ושכח להזכיר את השבת בברכת המזון, האם צריך לחזור ולברך או לא, ה', לגבי אמירת 'ויכולו' שנתבאר במשנ"ב (סי' רסח סעיף ז') שיש לאומרה בשניים, האם מי שהקדים להתפלל יכול לצרף לאמירת 'ויכולו' מי שעדיין לא קיבל שבת.

ובעו"ה נבאר את הדברים לפי סדר השאלות. א', בשו"ע (סי' רסג סעיף יז) הביא שיש אומרים שמי שקיבל עליו את השבת מבעוד יום – מותר לו לומר לישראל חברו שעדיין לא קיבל את השבת לעשות לו מלאכה, מכיון שאין חברו עושה איסור בזה, לפי שאצלו עדיין לא שבת, ואין בזה איסור אמירה, [ומיירי כשרוב אנשי העיר לא קיבלו עליהם את השבת, לפי שאם רובם כבר קיבלו שבת – המיעוט נגזר אחריהם], ועל אף שהמחבר כתב דעה זו בשם יש אומרים, מ"מ לא הביא שיש חולקים בדבר, וכ"ו לענין חבר, ברם לגבי בני ביתו יתבאר להלן.

נזר השלחן

מאת הגאון רבי הלל אהרן אשר שליט"א
רב בק"ק באסטאן ומרבני בית ההוראה

טבילת כלי חשמלי המיובא מסין

בשנים האחרונות מיובאים מסין כלים חשמליים למיניהם וסוגיהם, שכתוב עליהם שאינם טעונים טבילה. ויש שעלילת חותמת בכשרות מההדרת המעידה שיהודי רכש את חומרי הגלם קודם ייצורם, וכך פטר את הכלים מטבילה. אמנם יש שעלילת חותמת של הכשרים לא מוכרים, ויש לדון האם צריך לטבילם.

תשובה: לכתחילה יטבילם שוב, ובשעת הדחק אין צריך.

הנה בגמרא (ב"ק צח: קידושין מה). נחלקו אם 'אומן קונה בשבח כלי' היינו האם יש לאומן בעלות על כלי עד שיקבל שכר פעולתו. ולענין טבילת כלים, כשהחומר שייך לישראל ואומן גוי עשה ממנו כלי, דעת השו"ע (יו"ד סי' קכ סעיף י') שא"צ טבילה, ולרמ"א יש חולקים, ולכן יש לטבול בלא ברכה. אמנם כתב הערוך השולחן (שם סעיף נח), שהמפעלים שבזמננו 'הכל הולך אחר בעל העסק ועל שמו נקרא הכלים'. ועוד שדין 'אומן קונה' הוא רק בפועל קבלן שמקבל שכרו על כל כלי, אבל לא כבזמננו שהם שכירי יום ואין להם שום קניין ככלי, אלא בעל המפעל. ולכן אם בעל המפעל הוא גוי, בכל אופן חייב בטבילה בברכה.

עוד כתב הרמ"א (שם סעיף יא) שישראל ועכו"ם שקנו כלי בשותפות, אין צ"ט טבילה. וכתב השו"ע (ס"ק כו) שזהו דווקא כשהוא עדיין בשותפותם, אך אם הישראל קנה חלק הגוי חייב בטבילה. וכתבו הפוסקים שהוא הדין אם מכרו לישראל אחר, חייב בטבילה בברכה מחמת חלק הגוי (פר"ח ס"ק לא, ועוד), ולפ"ז אין מועיל לעשות שותפות לבד עם הגוי. ובפרי תואר (ס"ק יב וס"ק יד) ועוד, כתבו שאם הרוב היה שייך לישראל אין צריך טבילה. ויש לעיין בזה לענין חברות בע"אם נחשבים בעלי המניות כבעלי החברה (ראה פסקים ותשובות סימן קק אות מה-מו).

וכדי שלא יקראו בעלי המפעל הגויים בעלים כלל, נתחדש בזמננו הסכם שנעשה בין היובאן הישראל לבין היצרן הגוי יחד עם גוף ההכשר, שהישראל קונה לחלוטין את כל חומרי הגלם שכבר נמצאים ברשותו – במקום ששכר במפעל, והגוי מקבל תשלום גלובלי על חיבור הכלי בלבד. אמנם נצרכים להשגחה צמודה על חומרי הגלם, ומניעת יזופים וכדו', וכן שהמכירה נעשתה כדון, ושתמיד היה שייך לישראל מהייצור ועד הרכישה, ועוד.

וכשיש ספק בברב אם נעשה כדון, יש לדון בדיני ספקות אם חיוב מדאורייתא. הנה דעת רוב הראשונים שטבילת כלי מתכת הוא מדאורייתא, ונלמד מכלי מדן (במדבר לא כג).

ב', בנידון זה רבו דברי האחרונים, ולמעשה כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' לח) שנומן להחמיר שבני ביתו של מי שקיבל עליו שבת מוקדם לא יעשו מלאכות עבורו, וכ"ש שלא יבקש מהם לעשות לו מלאכה, ומה שמבואר בשו"ע סי' רסג שמי שהקדים לקבל שבת מותר לו לבקש מחברו לעשות לו מלאכה – היינו דווקא כשאינו מבני בתו, אבל בני ביתו אסורים לעשות לו, אבל בענין האם מותרים לעשות מלאכה לעצמם – כתב שאם זה שקיבל שבת עושה כן מחמת שאינו רוצה לאחר כ"כ את סעודת השבת ולא מחמת מנהג או קבלה, אזי אינם נגזרים אחריו, ומותרים לעשות מלאכה, וכן האשה יכולה להדליק נרות שבת.

אמנם בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' לה) חולק עליו וכותב דאף מי שקיבל עליו שבת מוקדם – אין שום איסור שיאמר לבני ביתו הקטנים או לאשתו לעשות לו מלאכה, ואם נאמר כהאוסרים – א"כ גם אסור לאשה להדליק נרות שבת, שהרי גם זה נחשב כעשיית מלאכה עבורו, עיי"ש.

ולהלכה חולק על מה שכתב שאין האשה נגזרת אחר הבעל כשקבלתו אינה מצד מנהג, ודעתו שאם הבעל קיבל עליו שבת – בני ביתו נגזרים אחריו, ולא מיבעיא אם התפלל ביחידות בביתו שבוודאי נגזרים אחריו, אלא אפי' התפלל במנין קטן שאינם רוב מאנשי העיר – הדבר מחייבם לפרוש ממלאכה, וצריך להדליק נרות שבת קודם תפילתו, וכן לגמור את כל הבישולים והמלאכות קודם תפילתו.

ג', כתב המשנ"ב (סי' רסז סק"ה) בשם המגן אברהם שיכול לאכול ולגמור את סעודת השבת מבעוד יום, אבל יש חולקים בזה, ולכן ייזהר להמשיך את הסעודה עד הלילה, ואכל כזית בלילה, והיא דעת הב"ח בה"ל פסח.

ד', לפי דעת הב"ח (שהובאה באות הקודם) שאם אכל את כל הסעודה מבעוד יום – לא יצא ידי חובת סעודת שבת, אף שכבר קיבל עליו את השבת, נמצא שאם עשה כן ושכח להזכיר את השבת בברכת המזון – פשוט שאינו חוזר ומברך, ולכן מכיון שנחלקו בזה, הרי זה ספק ברכות להקל, ולכן אין צ"ח לחזור ולברך, [ואף שברכהמ"ז דאורייתא, מ"מ הזכרת רצה היא מדרבנן].

ה', נראה שאפשר לצרף לאמירת 'ויכולו' אף מי שעדיין לא קיבל עליו שבת, והוא כשר לעדות אף שעושה מלאכות בשעה שהלה כבר קיבל עליו את השבת, לפי שאינו עושה שום איסור בזה.

וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי' קכ סעיף ט וסעיף יד, כמבואר בט"ז ס"ק טז, ועוד). אך יש שלמדו שהוא מדרבנן (תוס' ר"ד ע"ז עה; רמב"ן במדבר שם, ולשון הרמב"ם מאכ"א ז' ה [וראה לח"מ שם], ועוד). ויש שחידשו שאף אם המצוה מהתורה איסור ההשתמשות ללא טבילה מדרבנן (דרכי תשובה ס"ק א בשם ישועות יעקב ס"ק א).

והנה חידש החלקת יעקב (יו"ד סי' מא אות ג. ע"פ היד אפרים יו"ד סי' קכ סעיף ה, בשם השב יעקב ח"א סי' לא) שמוזג חשמלי שמחממים בו המים, אין צריך טבילה כלל, כיון שכל תשמישו דווקא כשמוחבר לקרקע, ואינו מקבל טומאה. והביא ראיה לדבריו (שם סי' מג אות ג) שנחשב אף חיבור מועט מדברי התפארת ישראל (יכין, כלים יא ב אות יד) עיי"ש. אמנם על עצם חידושו של השב יעקב חלק ביהודה יעלה (מהר"י אסאד, ח"א יו"ד סי' רטז) וכן חלקו הפוסקים האחרונים על החלקת יעקב, ודעתם שאין להביא ראיה מדיני טומאה לדיני טבילה שאינו מחמת טומאה, אלא כטבילת גר להכניס מרשות הגוי לרשות הישראל (ראה מג"ח סי' סי' עב, שבט הלוי ח"ב סי' נו אות ג). אמנם מציינו שהפוסקים צירפו דעה זו להקל בכמה מקומות, ראה מה שכתב הגרש"ז אויערבך (מנח"ש ליקוטים ח"ב סי' ס אות ד).

ובערוך השולחן (יו"ד שם סעיף לט) ג"כ חלק על פסקו של השב יעקב, אך פסק כמותו מטעם אחר, שכל כלי שקבוע לו מקום – גם אם אינו מ' סאה, פטור מטבילה, כיון שאינו כלי סעודה שמטלטלים אותם ממקום למקום. עיי"ש. ולכאורה בזמננו שמציאות הרבה מהמכשירים של השב יעקב חלק ביהודה יעלה (קבועים להם מקום, ולדבריו יפטרו מטבילה. אמנם בדברי הפוסקים שכתבו 'ארבעים סאה' משמע שלא סברו כמותו. וראה בגידולי טהרה (סימן ז' ד"ה ובעיקר) שאף אם כלי שמחובר מקבל טומאה, אך אם משתמשים בכלי רק כשהוא מחובר לקרקע אינו נחשב לכלי שמצריך טבילה. עיי"ש.

ולגבי ההכשרים, מכיון שישנו כלל ש'עד אחד נאמן באיסורים', לכאו' הם נאמנים, ומ"מ אם 'הורע חזקתו' אין העד נאמן. וכידוע בעולם הכשרות ישנם הכשרים רבים שיצא עליהם קלא דלא פסיק שאינם עומדים ברמת הכשרות שהם מצהירים עליהם. אמנם בנידון דידן, מאחר וראינו שיש כמה צדדים להקל, ואף שנחלקו בהם, אך בהצטרפותם יחד עם הספק שקרוב לוודאי שהמכירה נעשתה כדון, ושאלו הם הכלים שנעשו במקום זה, וללא קנין גוי באמצע. ועל אף שלכתחילה יש לצרוף בכל דבר רק מההכשרים הטובים, אך כיון שזה נוגע להרבה אנשים שנצרכים למכשירים אלו והצורך לטבול באחיות מקשה עליהם. לכן נראה שאף שלכתחילה יש להחמיר ולהטביל שוב, מ"מ בשעת הדחק אפשר להקל.

נדבת החפץ בעילום שמו
לברכה והצלחה בכל הענינים
לעילוי נשמת הרה"ח המפואר ר' ישראל צ"ל
ברה"ח ר' יהודה לייב גלויברמן צ"ל
נלב"ע י"ג תמוז תש"ע

עורך דין זאב קלפהולץ
קרקעין, הוצאה לפועל
הנגיד ממעזריטש 25 ביתר עילית
טלפון: 02-5029990 | פקס: 153-747032999
אימייל: zklap.law@gmail.com

לעילוי נשמת מרן בעל ה'שפע חיים'
הרה"ק ר' יקותיאל יהודה ב"ר צבי הירש צדוק"ל
נלב"ע ט' תמוז תשנ"ד
לעילוי נשמת האברך הרה"ח ר' אליהו ב"ר ברוך
קרעפל צ"ל שלא השאיר זש"ק
נלב"ע י"ד תמוז תשפ"א

